

UPUTSTVO
ZA PRIMJENU INDIVIDUALNOG TRANZICIONOG PLANA

2015. godina

UVODNA RIJEČ

Uputstvo je produkt aktivnosti sprovedenih kroz Projekat „Sveobuhvatna podrška kontinuitetu inkluzivnog obrazovanja“ koje Ministarstvo prosvjete sprovodi uz podršku kancelarije UNICEFa u Crnoj Gori.

Ovaj materijal je nastao na tragu potreba dece, inkluzivne prakse i na temelju preporuka strateških dokumenata. Ona ukazuju da za učenike s posebnim obrazovnim potrebama treba osnažiti i intenzivirati proces inkluzivnog obrazovanja u srednjim školama te smo iz tih razloga razvili „individualni tranzicioni plan“ (ITP).

Radnu grupu su činili predstavnici Ministarstva prosvjete, Zavoda za školstvo, Centra za stručno obrazovanje, osnovnih i srednjih škola: mr Tamara Milić, Ministarstvo prosvjete, Anita Marić, Zavod za školstvo, Vjera Mitrović – Radošević, Centar za stručno obrazovanje, Milana Raičević, JU Srednja medicinska škola, Podgorica, Jadranka Gavranović, JU OŠ “Savo Pejanović”, Ana Čalov – Prelević, JU OŠ „Branko Božović“, Aleksandra Trailović – Šljivančanin, JU OŠ “21. maj”.

Individualni tranzicioni plan sadrži informativni dio u kojem je opisana svrha i značaj ITPa. Zatim su predstavljene uloge i zaduženja članova ITP tima i aktera u ovom procesu.

Uvodne informacije nude opis smetnje/teškoće u razvoju, sposobnosti i vještina djeteta. Nakon toga je predstavljen *Plan podrške* tokom izbora obrazovnog programa (odgovornosti/zadaci/vremenski okvir) i sugerisano kako koncipirati listu poželjnih zanimanja, mogućnosti koje učenik/ca može ostvariti u okviru zanimanja i za zapošljavanje. Iz svega toga proizilazi prijedlog i pretpostavka za podršku koja je djetetu potrebna u toku obuke za konkretno zanimanje.

SVRHA/NAMJENA

Svrha Uputstva je da olakša prelazak učenika s posebnim obrazovnim potrebama iz osnovne u srednju školu da bi njegove potrebe i mogućnosti bile zadovoljene.

Ono predviđa usluge i mjere namijenjene deci sa smetnjama i teškoćama u razvoju, njihovim porodicama, pružaocima zdravstvene zaštite, socijalne sigurnosti, edukacije, svim zainteresovanima.

Uputstvo treba da konkretno i precizno obezbijedi veću dostupnost mjera i mehanizama za ostvarivanje prava i poboljša praksu inkluzivnog obrazovanja na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja u Crnoj Gori.

Ono pruža teorijski osvrt na međunarodne standarde, smjernice, nudi praktičan pristup, precizan orijentir kako se razvojne i obrazovne potrebe ove dece mogu zadovoljiti u tranzicionom periodu.

Samim tim, Uputstvo je koncipirano kroz segmente: 1) inkluzivni principi, strateški i zakonski okvir, međunarodni standardi; 2) opis, svrha, namjena i praktičan vodič kroz individualni tranzicioni plan (ITP).

INKLUZIJA I STRUČNO OBRAZOVANJE

Zakonske, strateške osnove i međunarodni standardi

Inkluzivno obrazovanje predstavlja jednu od strateških oblasti u Crnoj Gori.

Politika inkluzivnog obrazovanja primjenjuje smjernice i principe niza međunarodnih dokumenata: Svijet po mjeri djeteta; Milenijumski razvojni ciljevi; Dakarska deklaracija; Salamanka dokument; Deklaracija „Obrazovanje za sve“; Konvencija o pravima djeteta, prati ratifikovanu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom čiji član 24. nalaže nediskriminaciju, jednakost sa drugima kroz inkluzivno obrazovanje na svim nivoima.

Usaglašena je sa evropskim zakonodavstvom i Rezolucijom Savjeta ministara obrazovanja u smjeru integracija djece i mladih sa smetnjama u razvoju u redovan sistem školovanja. Tendencija je da se postigne pravednost u obrazovanju i da ovi učenici, pored akademskih, steknu i životno potrebna znanja i vještine.

U dosadašnjem periodu je usvojena Strategija inkluzivnog obrazovanja (2008-2013) koja je postavila temelje i pravce razvoja sistema obrazovanja i vaspitanja za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama. Nakon toga, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2014-2018 teži još intenzivnijem poštovanju prava i karakteristika djece s posebnim obrazovnim potrebama čije razvojne i edukativne mogućnosti treba ispuniti i zadovoljiti u cilju osposobljavanja za samostalni život.

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama¹ mijenja i dopunjava Zakon iz 2004. godine, a Pravilnik o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama² prevazilazi tzv. medicinski pristup.

Zakoni i strategije po svim nivoima prepoznaju značaj, vrijednosti i pravo na inkluzivno obrazovanje.

¹ „Sl. list CG”, br. 45/10

² „Sl. list CG”, br. 57/11

Samim tim, u Crnoj Gori nastavni proces teži obezbjeđivanju jednakih mogućnosti i uslova za optimalan razvoj za svu decu.

Kao prvi izbor, deca sa smetnjama u razvoju pohađaju redovne škole (inkluzivno obrazovanje). Ona koja imaju umjerene i teže smetnje se uključuju u posebna odjeljenja pri redovnim školama, uz zajedničku nastavu pojedinih predmeta sa vršnjacima u redovnim odjeljenjima. U resursne centre se upućuju kada je to jedini i najbolji interes.

Individualizacija se postiže tako što se sistem prilagođava da bi se zadovoljile fizičke, emocionalne, socijalne i psihološke potrebe deteta sa smetnjom u razvoju. Očuvane sposobnosti, mogućnosti i interesovanja su osnov za izradu individualnog razvojno-obrazovnog plana – IROP. Teži se uključivanju roditelja, kontinuitetu vaspitanja i obrazovanja, adekvatnim obrazovnim tehnologijama i podršci deci sa posebnim obrazovnim potrebama.

Trend stručnog obrazovanja u Evropskoj uniji – inkluzivna orijentacija

Strateške smjernice za razvoj i modernizaciju stručnog obrazovanja u Evropi date su u Lisabonskoj strategiji, Kopenhaškoj deklaraciji i drugim dokumentima, u kojima se ističe da konkurentnost ekonomije zahtijeva i razvoj ljudskih resursa, ali i njihovo efikasnije i efektivnije korišćenje.

Primjera radi, Lisabonska strategija kao jedan od strateških ciljeva u području obrazovanja postavlja zadatak da se svima omogući pristup obrazovanju.

U Rezoluciji o strateškom okviru za saradnju u Evropi u obrazovanju i osposobljavanju (ET 2020) jedan od ciljeva je podsticanje pravičnosti, socijalne kohezije i aktivnog građanstva.

Osim toga, ministri obrazovanja zemalja Evropske unije u Brižu 2010. godine donijeli su tzv. Briž kominike do 2020. godine, koji za stručno obrazovanje nalaže promociju jednakosti, socijalne kohezije i aktivnog građanstva.

Inkluzivno stručno obrazovanje u Crnoj Gori

U Crnoj Gori stručno obrazovanje se stiče na nivou nižeg, srednjeg i višeg stručnog obrazovanja kroz sljedeće vrste stručnih škola: dvogodišnja stručna škola, trogodišnja stručna škola, četvorogodišnja stručna škola, viša stručna škola i umjetnička škola. Crnogorski obrazovni sistem je sa sadržajno orijentisanih prešao na ciljno orijentisane obrazovne programe.

U stručnom obrazovanju radi kontinuiranog praćenja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama neophodno je povećati njihov broj u srednjem obrazovanju i operacionalizovati saradnju osnovnih sa srednjim školama, srednjih škola i tržišta rada.

Kao modalitet koji može ispuniti obrazovne potrebe učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju i ispuniti principe inkluzivnog stručnog obrazovanja procijenjeno je da stručne programe treba bazirati na standardima različitog nivoa (drugom, trećem i četvrtom). Zatim, prilagođavati nastavu kroz obuke za dio programa, razviti i realizovati program profesionalne orijentacije i „individualni tranzicioni plan“.

Saglasno Strategiji inkluzivnog obrazovanja *đeci s posebnim obrazovnim potrebama omogućiti pristup i kontinuitet kvalitetnog obrazovanja koje će ih osposobiti za samostalan život i rad (Zadatak 2)*. U daljem procesu obrazovanja i vaspitanja treba se orijentisati ka profesionalnom osposobljavanju³. Potrebno je razviti nove kvalifikacije⁴ bazirane na standardima različitog nivoa stručnog obrazovanja. Individualizacija se postiže modularizovanim programima. Navedeno zahtijeva povezanost, timski rad i koordinaciju koja se postiže kroz „individualni tranzicioni plan“.

Kroz Zadatak 5 govori se o tome da je potrebno poboljšati praćenje i evaluaciju obrazovnih i razvojnih postignuća dece. Zavod za školstvo vrednuje kvalitet rada škola, pruža

³ Standard zanimanja predstavlja popis poslova koje zanimanje treba da obavlja, kao i vještine i znanja koje su potrebne kako bi se stekle stručne kompetencije određenog profila.

⁴ Dijete završetkom određenog broja modula može steći: 1) kvalifikaciju pomoćnika (drugi stepen), 2) sa još nekoliko modula kvalifikaciju zanatlije (treći stepen), 3) a sa još nekoliko modula kvalifikaciju tehničara (četvrti stepen).

stručnu podršku za njegovo unaprjeđivanje. U Centru za stručno obrazovanje se utvrđuje kvalitet realizacije stručne i praktične nastave. Za sve se definišu indikatori, posebno u oblasti “podrška učenicima”. U sljedećem periodu potrebno je jačati samoevaluaciju jer je važno da škola samostalno procijeni sopstvenu inkluzivnost.

Nadovezujući se na prethodna dokumenta Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2015-2020) upućuje da đecu s posebnim obrazovnim potrebama treba osposobljavati za rad i samostalan život. Opredjeljuje se za jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi efektivne zapošljivosti i pune socijalne inkluzije.

Prioritetne oblasti u stručnom obrazovanju su: a) Kvalitetno i efikasno stručno obrazovanje relevantno za tržište rada; b) Jednake mogućnosti sticanja kvalifikacija u stručnom obrazovanju radi zapošljivosti i socijalne inkluzije; c) Cjeloživotno učenje i mobilnost.

Do sada su formirani i osposobljeni timovi za obuku i podršku inkluzivnom obrazovanju, a u sedam stručnih škola prilagođen prostor, nabavljena oprema. Program obuke je usvojen od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje i ponuđen u katalozima za profesionalni razvoj nastavnika Centra za stručno obrazovanje i Zavoda za školstvo. Stvoren je osnov da se u podršci socijalnoj inkluziji fokus stavi na obuku nastavnika u srednjim školama (prioritetno onih praktične nastave).

Modularizacija obrazovnih programa otvara mogućnosti za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, te ih treba uspostaviti za što veći broj standarda zanimanja i kvalifikacija različitog stepena. Individualni tranzicioni plan treba primijeniti u svim školama, prikupljati informacije o tome koliko dece se zapošljava u oblasti u kojoj su se obrazovali, odnosno nastavlja obrazovanje na srodnim ili nekim drugim fakultetima. Konačno, poslodavce treba senzibilisati za zapošljavanje dece koja završavaju dio obrazovnog programa – tj. stiču sertifikate o stečenoj stručnoj kvalifikaciji ili uvjerenja o završenom dijelu obrazovnog programa.

II INDIVIDUALNI TRANZICIONI PLAN

Razvojni kontekst i osnove

Srednjoškolsko doba se preklapa sa razvojnom fazom adolescencije koja, po pravilu, traje od 10. do 18. godine. Kako je to period tokom kojeg dolazi do krupnih promjena na fizičkom, psihološkom i socijalnom planu tako adolescentna kriza identiteta može biti veoma izazovna.

Za adolescente sa smetnjama u razvoju dodatno su usložene teškoće prolaska kroz period mladalaštva. Zbog toga je neophodan angažman i podrška stručne službe za prihvatanje i ovladavanje psihofizičkim promjenama. Takođe, ogromna je uloga i podrška vršnjaka. Time se postiže dvostruka efektivnost obrazovanja: gradi samopouzdanje i identitet učenika sa i bez smetnji i teškoća u razvoju.

Zatim, u ovom razvojnom dobu se dalji proces obrazovanja i vaspitanja orijentiše ka profesionalnom osposobljavanju. Ono počinje u osnovnoj školi, predviđa protok i kontinuitet razmjene informacija, tijesnu saradnju sa komisijom za usmjeravanje.

Zbog navedenog, stručna služba osnovne škole (tim za inkluziju) saraduje sa roditeljima, detetom, budućom srednjom školom i komisijom za usmjeravanje. Zajedno postavljaju individualni tranzicioni plan.

Za dijete s posebnim obrazovnim potrebama (na bazi praćenja u školi, procjene potencijala, potreba, standarda zanimanja, preporuka komisije) se sugerije da li da obavlja cjelinu poslova nekog zanimanja, ili samo grupe poslova. IROP u stručnom obrazovanju ima funkciju da se učenik radno osposobljava. Individualizacija se postiže kroz modularizovane programe.

Tim za inkluziju u srednjem obrazovanju ima iste uloge, zadatke i funkcije, kao i definiciju posla koji je predviđen i opisan detaljno kod članova ovog tima u osnovnoj školi. Detetove karakteristike se povezuju s predmetnim programom,

propisanim standardima stručnog znanja i nacionalnim stručnim kvalifikacijama. Standard zanimanja predstavlja popis poslova koje učenik treba da obavlja, kao i vještine i znanja koje su potrebne kako bi se stekle stručne kompetencije određenog profila. Kvalifikacije su bazirane na standardima različitog nivoa stručnog obrazovanja. Po potrebi se utvrđuju oblasti u kojima će se raditi redukcija sadržaja, način izvođenja nastave, praćenje, oblici, tipovi, nivoi, sadržaji i učestalost podrške, potrebna dodatna pomoć, uslovi, pomagala, asistivne tehnologije i sl.

Učenik završetkom određenog broja modula može steći: kvalifikaciju pomoćnika (drugi stepen); sa još nekoliko modula kvalifikaciju zanatlije (treći stepen); a sa još nekoliko modula kvalifikaciju tehničara (četvrti stepen). Potvrdu o završenom dijelu programa izdaje škola, dok sertifikat stručne kvalifikacije izdaje Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

U drugoj fazi (okončanje srednjoškolskog obrazovanja) ITP se fokusira na pripremu za zapošljavanje i vještine za nezavisan život. Tim za izradu i primjenu ITP čine: učenik, roditelji, nastavnici, stručni saradnici škola, resursnog centra, službe zapošljavanja i dr. Škola saraduje s pružaocima usluga procjene sposobnosti i rehabilitacije, službama zapošljavanja, poslodavcima i dr. Tim za inkluziju u stručnom obrazovanju tokom cijele godine saraduje sa poslodavcima, Zavodom za zapošljavanje, odgovarajućim resursnim centrom koji može da vrši procjenu potreba, sposobnosti, dodatno posreduje pri zapošljavanju. Takođe, ukazuje se na potencijalno potrebna prilagođavanja radnog mjesta, asistenciju i sl.

Važno je napomenuti da maturski ispit može biti interni (nema prohodnost ka tercijarnom obrazovanju) i eksterni (omogućava dalje obrazovanje). Na sajtu Ispitnog centra dostupno je Uputstvo za prilagođavanje eksternih ispita deci s posebnim obrazovnim potrebama u srednjoj školi (za maturski ispit): http://www.iccg.co.me/1/images/dok/zavrzni/Uputstvo_srednja.pdf.

OPIS I KARAKTERISTIKE INDIVIDUALNOG TRANZICIONOG PLANA (ITP)

Individualni tranzicioni plan (ITP) je nadovezujući i dopunjujući dio individualnog razvojno-obrazovnog programa (IROP). Ciljevi, mjere i aktivnosti su usmjereni na pravovremenu profesionalnu orijentaciju učenika u procesu prelaska iz jednog obrazovnog nivoa u drugi, odnosno iz sistema obrazovanja na tržište rada - zapošljavanje. Sprovodi se u dvije faze: na kraju osnovne škole i na kraju srednjoškolskog obrazovanja. U prvoj fazi uspostavlja se saradnja između osnovne i srednje škole. Usmjerena je ka razmjeni informacija, identifikaciji potencijala i sklonosti djeteta sa ciljem prelaska na sljedeći nivo obrazovanja koji treba da ga osposobi za nezavisan profesionalni život. U drugoj fazi fokus je na procesu zapošljavanja. Sve vrijeme imperativ je najbolji interes djeteta.

Razlikuju se dvije forme mjera koje se sprovode u prelaznim aktivnostima. *Orijentacione* služe da se dijete i roditelji informišu i upoznaju sa školom i obrazovnim programima koji se nude. *Individualizovane* su usmjerene na potrebe djeteta u dužem vremenskom periodu i zahtijevaju prilagođavanja svih uključenih u ovaj proces: dijete, roditelji, nastavnici, stručni saradnici, uprave škola i dr.

Dakle, ITP pretpostavlja multidisciplinarnu povezanost obrazovnih ustanova u cilju obezbjeđenja uslova za uvremenjeno profesionalno usmjeravanje i pravilno osposobljavanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama. Određuju se odgovorne osobe u osnovnoj i srednjoj školi i stvara mehanizam saradnje između njih. Svrha mehanizma je usklađivanje ciljeva, mjera, aktivnosti u procesu izbora obrazovnog programa. Tim postavlja mjerljive ciljeve tokom trećeg obrazovnog ciklusa osnovnog obrazovanja (intenzivne aktivnosti odvijaju se u IX razredu). Uključuje elemente koji se odnose na: 1) profesionalnu orijentaciju, 2) stručnu obuku koja treba da osigura sticanje i razvoj aktivnih profesionalnih kompetencija. Identifikuje resurse, definiše mjere, aktivnosti, usluge, dodatnu stručnu pomoć i podršku potrebnu učeniku u prelazu ka srednjoj školi i kasnije zaposlenju.

Planski i sistematski se radi na uključivanju djeteta u cjelokupan život škole. Podstiče se formiranje pozitivne klime i stavova o uključivanju djeteta. Angažovani u ovom procesu aktivno prikupljaju potrebne informacije i stiču neophodna znanja. Radi se na prepoznavanju i prevazilaženju fizičkih, komunikacionih i drugih prepreka. Prepreke koje treba sagledati su:

1. Institucionalne: diskontinuitet u sadržajima učenja, oblicima, metodama, načinu rada; izostanak saradnje i timskog rada unutar škola i između različitih ustanova bitnih za obrazovanje i društveno uključivanje djeteta...

2. Komunikacijske: nedovoljna i/ili nepostojeća praksa razmjene informacija u ustanovi, između škole i porodice, različitih institucija; nedostupnost informacija, izostanak njihovog predstavljanja na različite i alternativne načine (sličice, gestovi, znakovni jezik, tehnička pomagala)...

3. Psihosocijalne: neinformisanost, prisustvo socijalne distance, predrasuda i otpora da se obezbijede uslovi za obrazovanje sve dece u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja, nedovoljna kompetentnost...

4. Fizičke: nedostupnost, neprilagođenost i neopremljenost sredine za učenje dece sa smetnjama i teškoćama u razvoju; udaljenost škole od kuće...

U periodu tranzicije neophodno je sagledati lične karakteristike djeteta: snage i potrebe, način učenja, osobine ličnosti, socijalizacije i prilagođavanja, iskustva u životnim situacijama. Nadalje, kontinuitet se obezbjeđuje različitim oblicima, metodama, načinima rada koje prate prepoznate karakteristike djeteta. Ovo je osnov da se uskladi i postavi plan podrške i omogući prilagođavanje.

Dakle, osnovne i srednje škole su obavezne da obezbijede neometan prelazak djeteta i prohodnost između nivoa obrazovanja. U obavezi su da pruže neophodnu podršku djetetu kroz tranzicione programe, međusobno se povežu i prilagode svoj obrazovni pristup da bi odgovarao djetetu. Stoga se formira ITP tim.

ITP tim čine (kao stalni članovi): učenik, nastavnici (odjeljski starješina u osnovnoj školi, predstavnik stručnog aktiva srednje škole), stručni saradnici (osnovne i srednje škole), roditelji/staratelji, predstavnici uprave škole (osnovne i srednje). U pružanju šireg opsega procjene mogu se uključiti pružaoci dodatne stručne pomoći i podrške (npr. stručnjaci resursnog centra, član mobilnog tima, asistent i sl.) kada stalni članovi tima procijene da im je neophodno još informacija značajnih za dijete. Članovi tima na stručnim sastancima analiziraju prepreke, razmjenjuju iskustva o adekvatnim metodama, oblicima rada, didaktičkim sredstvima i preduzetim prilagođavanjima; pružaju podršku deci, roditeljima.

Uprava škole formira tim za izradu i praćenje ITP-a. Vodi računa o: vremenskom planu rada, komunikaciji osnovne i srednje škole i formiranju zajedničkog tima za izbor zanimanja. Definiše listu i ostvaruje kontakt sa ustanovama s kojima će se dalje sarađivati. Organizuje sastanke kako sa predstavnicima osnovne i srednje škole za koju se dijete orijentiše tako i sa komisijom za usmjeravanje. Osigurava da dijete dobije neophodne informacije i iskustva u cilju adekvatnog izbora zanimanja. Obezbjeduje potrebna prilagođavanja i uslove za prevazilaženje prepoznatih prepreka za uključivanje djeteta. Uprava škole ugovara: informativno-savjetodavne posete učenika (osnovca) srednjoj školi, po procjeni saradnju sa resursnim centrima, Centrom za informisanje i profesionalno savjetovanje (CIPS), drugim pružaocima usluga potrebnih djetetu.

Predstavnici stručnih službi osnovne i srednje škole (pedagog, psiholog, defektolog) učestvuju u izradi ITP-a. Sprovode procjenu interesovanja i mogućnosti djeteta: primjenjuju različite strukovne tehnike (opservacija i intervju) i instrumente (testovi ličnosti, sposobnosti, profesionalnih opredjeljenja). Sarađuju i savjetuju roditelje. U cilju obezbjeđivanja dodatnih informacija i podrške, u zavisnosti od sposobnosti i smetnje djeteta sarađuju sa resursnim centrom i članom mobilnog tima. Na osnovu razvojnih i obrazovnih postignuća djeteta koncipiraju profil njegovih profesionalnih potreba. Učestvuju u osmišljavanju časova profesionalne orijentacije, izboru ustanova sa kojima će se sarađivati. Stručni saradnici: iniciraju i ostvaruju kontakte

sa zaposlenima u drugim ustanovama, sa nevladinim udruženjima, lokalnom samoupravom; povezuju djecu, roditelje, nastavnike; organizuju saradnju u analizi prepreka; prate proces pružanja podrške i realizacije tranzicionih planova.

Odjeljenjski starješina prati postignuća postavljena IROP-om. Sarađujući s realizatorima predmetnih programa prati motivisanost, postignuće, pokazana interesovanja i potencijale učenika. Organizuje sastanke odjeljenjskog vijeća na kojima prikuplja podatke o profesionalnim interesovanjima i potrebama deteta. Dobijene podatke, zapažanja i utiske upoređuje, razmatra sa stručnom službom. Obavlja direktnu i neposrednu komunikaciju sa roditeljima. Učestvuje u izradi i sprovođenju ITP-a. Sa stručnom službom osmišljava i organizuje časove profesionalne orijentacije.

Članovi *tima iz srednje škole* za učenika izrađuju plan obilaska škole i predstavljaju program stručnog obrazovanja za koji je zainteresovano. Tokom boravka u školi detetu omogućavaju razgovor sa članovima aktiva stručne grupe predmeta tog obrazovnog programa. Nastavnici praktične nastave u vježbaonici ili kabinetu detetu daju priliku da se upozna s konkretnim poslovima za koje se obučava. Organizuju razgovor sa ostalim učenicima konkretnog obrazovnog programa tokom kojeg će dijete sa posebnim obrazovnim potrebama imati priliku da sazna o njihovim iskustvima u vezi sa školom, smjerom i praktičnim dijelom stručnih predmeta. Nastavnici stručnog aktiva sa pedagoško-psihološkom službom škole postavljaju preliminarnu procjenu detetovih interesovanja, potreba i potencijala u okviru tog programa obuke.

Sa *roditeljima/starateljima* je neophodno razmjenjivati informacije korisne u izradi djelotvornog programa rada u školi da bi se utvrdili poželjni načini komuniciranja sa detetom, stvorili uslovi za adekvatnu socijalizaciju i ostvarivanje njegovih potencijala. Važno ih je uključiti u procjenu trenutnog nivoa postignuća, tokom utvrđivanja interesovanja i prepoznavanja potreba deteta koje će dovesti do pravilnog izbora budućeg zanimanja.

Tokom analize predloženih zanimanja prate se standardi na kojima su ti obrazovni programi bazirani. Oni sadrže popis ključnih poslova sa znanjima i vještinama koja se očekuju da dijete tokom školovanja usvoji i razvije. Potom, na temelju procjene djetetovih potreba i opisa zanimanja, pravi se lista poslova koji će se ponuditi djetetu. Istovremeno, predstavljaju se mogućnosti na tržištu rada sa tom vrstom obrazovanja.

Komisija za usmjeravanje pruža značajnu podršku u identifikaciji potreba i sposobnosti djeteta za njegovo profesionalno osposobljavanje. Neophodno je da članovi komisije na vrijeme preporuče postupke, metode, pristupe na osnovu kojih će se djetetove karakteristike kroz IROP povezati s predloženim programom obuke. Takođe, poželjno je da članovi komisije ukažu na potrebna pomagala, asistivnu tehnologiju i sl.

OBRAZAC ZA ITP (PRELAZAK IZ OSNOVNE U SREDNJU ŠKOLU)⁵

I ITP - Uvodne informacije

<i>Opis smetnje/teškoće u razvoju, sposobnosti i vještine djeteta</i>	
Sposobnosti i stil učenja (pažnja, pamćenje, čitanje, pisanje, računanje i dr.).	
Socijalne vještine (uključujući ponašanje i komunikaciju sa vršnjacima i odraslima).	
Motoričke vještine (fina i krupna motorika, kretanje i sl.).	
Opis očuvanih potencijala, praktičnih vještina i profesionalnih interesovanja u okviru kojih treba pratiti dijete.	
Pomagala⁶ koja učenik/ca treba da koristi, prilagođavanje prostora/uslova i dr.	

⁵ Ova tabela se popunjava u osnovnoj školi, tim: roditelj/staratelj, psiholog/pedagog, odjeljenjski starješina, predmetni nastavnik/ci.

II ITP - Plan podrške tokom izbora obrazovnog programa (odgovornosti/zadaci/vremenski okvir)⁷

<i>Mjera</i>	<i>Aktivnost</i>	<i>Vremenski period</i>	<i>Odgovorni/zaduženi</i>
<i>Formiranje tima u osnovnoj školi.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Odabir članova, formiranje tima i definisanje zaduženja; - Izrada vremenskog plana rada tima. 		
<i>Procjena sposobnosti i interesovanja učenika za buduće zanimanje.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Sprovođenje intervjua, opservacije, primjena baterija testova; - Analiza, popis i opis zanimanja za koja je dijete zainteresovano; - Usaglašavanje i definisanje potencijala, interesovanja i postavljanje prioriteta za izbor srednje škole. - Uspostaviti kontakt s komisijom za usmjeravanje radi usaglašavanja procjene aktuelnog funkcionisanja djeteta, kontinuiteta njegovog praćenja i podrške za pravovremeno i primjereno profesionalno usmjeravanje⁸ 		
<i>Saradnja s roditeljima.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Inicijalni sastanak s roditeljima; - Učešće roditelja u procjeni nivoa postignuća djeteta: razmjena informacija, ukazivanje na interese i potrebe djeteta; - Sastanak radi izbora prioriteta za dijete (upoznavanje sa preliminarnom procjenom i sugestijama za konkretne poslove koji se preporučuju, kao i sa mogućnostima i modelima prilagođavanja i modularizacije preporučenog programa) i izrade plana saradnje sa srednjom školom; - Upoznavanje sa aktivnostima ITP tima. 		

⁶ Tehničko-tehnološki i elektronski uređaji, medicinsko-protektivne sprave i pomagala, obučeni psi vodiči i pomagači, druge vrste savremenih predmeta i uređaja koji u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju i olakšavaju nastavni proces, samostalan život i smatraju se integralnim dijelom osobe koja ih koristi.

⁷ Ovu tabelu zajednički popunjava tim koji čine predstavnici osnovne i srednje škole.

⁸ Ukoliko je došlo do promjene u razvoju i napredovanju djeteta što zahtijeva intenzivniju procjenu, podršku i angažman članova komisije.

<i>Umrežavanje i formiranje zajedničkog ITP tima.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljanje kontakta osnovne i srednje škole i formiranje zajedničkog ITP tima; - Organizovanje iskustveno-edukativnih poseta srednjoj školi za dijete (sastanak predstavnika osnovne i stručne škole). 		
<i>Upoznavanje deteta s programom stručnog obrazovanja i njegova opservacija u srednjoj školi.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Poseta deteta realizatorima programa stručnog obrazovanja i/ili praktičnoj nastavi; - Susreti sa učenicima koji pohađaju obrazovni program koji je preporučuje; - Preliminarna procjena i sugerisanje poslova za koje je preporučljivo da se dijete obuču. - Informisanje i konsultovanje sa Centrom za stručno obrazovanje u vezi sa mogućnostima i modelima prilagođavanjai modularizacije programa. 		
<i>Pružanje dodatnih usluga potrebnih detetu u toku profesionalne orijentacije.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Opservacija stručnjaka resursnog centra; - Informisanje od strane predstavnika CIPS-a. 		
<i>Saradnja sa komisijom za usmjeravanje.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Usaglašavanje mišljenja i preporuka sa članovima komisije. 		
Poželjna zanimanja	<ol style="list-style-type: none"> 1. _____, stepen _____, nudi se u školi 2. _____, stepen _____, nudi se u školi 3. _____, stepen _____, nudi se u školi 		

Mogućnosti koje učenik/ca može ostvariti u okviru ovog zanimanja:

1. Sticanje kvalifikacije nivoa obrazovanja (usvajanje cijelog obrazovnog programa) – diploma
2. Sticanje stručne kvalifikacije (ukoliko je program modularizovan) – sertifikat
3. Sticanje vještina za obavljanje ključnih poslova - uvjerenje o usvajanju dijela obrazovnog programa

Mogućnosti za zapošljavanje:

1. _____
2. _____
3. _____

Prijedlog i pretpostavka za podršku koja je detetu potrebna u toku obrazovanja za konkretno zanimanje:

Članovi tima:

Direktor/ica osnovne škole _____, Direktor/ica srednje škole _____,
Stručni saradnik/ca osnovne škole _____, Odjeljenjski starješina _____,
Stručni saradnik/ca srednje škole _____, Nastavnik srednje škole _____,
Roditelj/staratelj _____, Ostali _____.

Datum: _____